

Papežská biblická komise:
Bible a morálka: biblické kořeny křesťanského jednání

JOSEF HŘEBÍK

V nakladatelství Libreria Editrice Vaticana vyšel roku 2008 prozatím nejnovější dokument Papežské biblické komise (PBK) s názvem *Bible a morálka* a podtitulem *Biblické kořeny křesťanského jednání*. Originál je italský, ale zároveň s ním vyšel i anglický překlad pořízený dlouholetým členem PBK prof. Prosperem Grechem OSA. Roku 2010 dokument v českém překladu Jaroslava Brože a Josefa Hřebíka vydalo Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří.¹

Jmenovaná komise v něm vychází ze dvou směrodatných předpokladů: 1) Bůh je pro každého (nejen věřícího) člověka poslední odpovědí na odvěké a všelidské hledání štěstí a smyslu. 2) Písmo svaté ve svém celku je platným a užitečným místem dialogu se současným člověkem o morálních otázkách.

Čtenář zde samozřejmě nenajde úplnou biblickou morální teologii, a tím méně recepty nebo hotové odpovědi na staré nebo nové morální problémy, v současnosti široce diskutované. Cíl dokumentu je dvojitý: 1) Především chce zasadit křesťanskou morálku do širšího horizontu antropologie a biblických teologií, aby tak jasněji vynikl její specifický ráz ve srovnání jak s etikami čistě přirozenými, tak i s etickými systémy jiných náboženství. 2) Druhý cíl je více praktický, totiž poukázat na určitá kritéria coby metodické nástroje k osvětlování morálních otázek či řešení morálních problémů pomocí biblického textu. Tento dvojitý cíl určuje také dvojdílnou strukturu dokumentu. První část se jmenuje: *Zjevená morálka: Boží dar a lidská odpověď*, druhá část je nadepsána: *Některá biblická kritéria pro morální reflexi*.

PBK považuje především za nutné odstranit některé, bohužel značně zakořeněné předsudky. Pokud se biblická morálka redukuje pouze na kodex individuálního či kolektivního chování, na soubor ctností, které je třeba praktikovat, nebo na univerzálně platné imperativy přirozeného zákona, nevystihuje se tím dostatečně její zvláštní ráz, hodnota a trvalá platnost. Ne právě obvyklý, ale pro křesťanskou morálku v biblickém pojetí klíčový pojem „zjevená morálka“ mají pomoci osvětlit dvě myšlenky, které dokument rozvíjí:

Morálka, i když není druhořadá, je až na druhém místě vzhledem k Boží iniciativě, označované jako dar. Morálka z pohledu Bible je lidskou odpovědí na tuto primární Boží iniciativu, je důsledkem zkušenosti, kterou v člověku čistě zdarma daným darem působí Bůh. Z toho plyne, že i sám Zákon jako

¹ PAPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISE. *Bible a morálka: biblické kořeny křesťanského jednání*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010.

součást smlouvy člověka s Bohem je Božím darem. Zákon není původně pojem právní, založený na lidském chování a jednání, ale teologický, který Bible sama vhodně vyjadřuje slovem „cesta“: předložená cesta, které je třeba se držet, chceme-li bezpečně dojít k cíli.

Pro Bibli a morálku v ní zjevenou je tedy rozhodujícím činitelem vztah Božího daru a lidské odpovědi, předcházející Boží činnosti a lidského úkolu, který z ní vyplývá. Dokument ve své první části zběžně prochází celými dějinami spásy a všímá si hlavních Božích darů i úkolů, s nimiž Bůh tyto dary spojil. Zmíněné dary jsou celkem čtyři: *stvoření, smlouva, odpuštění a věčný život*.

V biblické perspektivě se morálka zakládá v prvé řadě na daru, který spočívá ve skutečnosti, že Bůh stvořil člověka ke svému obrazu. Dokument vyzvedá šest charakteristických rysů tohoto daru: *rozum*, tj. schopnost poznání, *svobodu*, tj. schopnost rozhodovat se a nést za své rozhodnutí odpovědnost, *relativní vůdčí postavení člověka* ve stvořeném světě, jeho *schopnost napodobovat Boha*, *důstojnost lidské osoby* jako „vztahového“ bytí a *svatost* lidského života.

Kromě daru stvoření se Bůh obrátil na své tvory zvláštním způsobem ve vyvolení izraelského národa a ve smlouvě, kterou s ním uzavřel. Smlouva představuje z Boží strany zcela nezaslouženou nabídku privilegovaného, důvěrného vztahu člověka k Bohu, který v ní zavazuje sám sebe a současně vyžaduje závazek od svého lidského partnera. Zákon je tedy třeba chápat jako Bohem daný návod, jak má člověk v tomto smluvním svazku s Bohem žít. Dokument se zaměřuje zvláště na Desatero, které předkládá deset principiálních hodnot týkajících se jak vztahu člověka k Bohu, tak i vztahů mezilidských. V Novém zákoně pak je pro Boží vztah k izraelskému národu i k celému lidstvu základní a určující Ježíšova osoba, jeho dílo a úděl. Ježíš předkládá naplnění Zákona ve svém Horském kázání a svou osobu a „cestu“ staví do těsné spojitosti s novou smlouvou v daru eucharistie. V eucharistii se Ježíš ve své naprosté oddanosti Bohu Otci a ve svém bezvýhradném nasazení pro hříšné lidstvo daruje společenství těch, kdo mají na jeho vrcholném činu účast. Když Ježíš dává sebe, uděluje svého Ducha. Tento dar vyžaduje od svobodných bytostí, aby ho přijaly aktivně, přizpůsobily se Ježíšovu Duchu a v jeho Duchu jednaly.

Bible sama svědčí o tom, že lidé už od začátku nepřijímají Boží dar správně, odmítají jít po cestě, kterou jim Bůh ukazuje, a dávají přednost bludným cestám. V této situaci biblické texty ukazují, jak se k Božím darům stvoření a smlouvy připojuje odpuštění. Bůh nejedná jako neúprosný soudce a mstitel, ale nad svými padlými tvory se slitovává. Zve je k pokání a odpuští jim jejich viny, protože si ve svém milosrdenství nepřeje, aby hříšník zahynul, ale aby se obrátil a žil. Už Starý zákon na mnoha místech dokládá Boží ochotu odpuštění a ta pak dosahuje svého vrcholu v poslání Ježíšově.

Eschatologický cíl je zejména v Novém zákoně představován jako poslední stupeň sjednocení s Bohem, k jehož dosažení je člověk povolán. Z hlediska Boha je to dar, který předpokládá jeho transcendenci a uskutečňuje se skrze

Krista. Od člověka, kterému je určen, vyžaduje ochotu přijmout ho a začlenit celé své mravní jednání v tomto pozemském životě do horizontu budoucí plnosti života v dokonalém spojení s Bohem.

Po tomto výstižném nástinu podstaty biblické morálky poskytuje dokument některé důležité orientační body, které mohou posloužit dnešním křesťanům, ocitajícím se tváří v tvář celému komplexu obtížných morálních problémů v nejrůznějších oblastech vědy, mezilidských vztahů, společenského života, postojů k přírodě atd., a zároveň tváří v tvář nutnosti respektovat značně komplexní charakter literární skladby Písma svatého a jeho kanonickou dimenzi. Pro usnadnění morálního rozhodování s východiskem v Písmu se podle dokumentu naskýtají *dvě kritéria základní a šest specifických*. U každého z nich jsou uvedeny nejprve biblické podklady a potom orientace, kterou z nich lze vyčíst pro dnešek.

Jako základní kritérium se vyzvedá předně *shoda s biblickým pojetím lidské bytosti*, to znamená, že křesťanské morálce s biblickými kořeny leží na srdci v prvé řadě základní lidská důstojnost. S ohledem na Nový zákon se dále zdůrazňuje *soulad s příkladem Ježíšovým*, tedy potřeba hledat svůj dokonalý vzor v Bohu a jeho vtěleném Synu. Má-li se z hlediska morální teologie vynést úsudek o určité praxi, je vhodné se nejprve ptát, zda dotyčná praxe splňuje tato dvě kritéria.

Ke specifickým kritériím náleží:

Konvergence, tj. otevřenost vůči různým civilizacím a kulturám, v nichž křesťanská morálka, opírající se o Bibli, nachází celou řadu cenných prvků etického universalismu, je ochotna jim naslouchat a vést s nimi dialog.

Kontrast, tj. zaujetí pevného postoje, otevřeně pojmenovávajícího a rozhodně odmítajícího negativní pseudohodnoty, které jsou s křesťanskou vírou i morálkou neslučitelné. Tím je míněno vše, co se v jednání jednotlivců i celých skupin lidí či společenských struktur záměrně (a často rafinovaně) staví proti Bohu a jeho plánu spásy.

Pokrok, tj. postupné zjemňování morálního svědomí, k němuž dochází jak v průběhu Starého, tak i Nového zákona, a především v přechodu od Starého k Novému. Církev čerpá podněty z vývoje morálních stanovisek, a to v celých svých dějinách, se záměrem vychovávat svědomí ke stále větší citlivosti inspirované novou spravedlností Božího království.

Komunitní rozměr, tj. korekce dnes velmi rozšířené snahy vytlačovat morální rozhodnutí pouze do subjektivní, individuální oblasti. Morálka založená na Písmu je schopna skloubit tolik zdůrazňovaná práva a tužby jednotlivce s požadavky a příkazy kolektivního života, které biblické texty vyjadřují slovem „láska“.

Finalita, tj. otevřenost směrem k absolutní budoucnosti světa a dějin, schopná vyznačit do hloubky cíl a motivaci mravního jednání. Tento morální horizont, jelikož je stimulován nadějí na věčné a dokonalé naplnění veškerého pozitivního lidského úsilí, přesahuje krátkozraký pohled omezený pouze na pozemské skutečnosti.

Rozlišování, tj. případ od případu pozorné stanovení relativní nebo absolutní hodnoty morálních principů a příkazů Písma. Prozíravý přístup k řešení obtížných otázek vyžaduje, aby bylo čerpáno ze tří zdrojů: z kritické exegeze, respektující kanonickou dimenzi biblického textu, z vnuknutí daných církevních autoritám a z utváření správného svědomí v Duchu svatém, aby se v delikátním procesu morálního úsudku nezpůsobil nežádoucí „zkrat“.

Vcelku vzato, dokument představuje na Bibli založenou křesťanskou morálku jako morálku spíše stimulující než zatěžující, jako morálku, která respektuje a usnadňuje putování, uvádí do pohybu směrem k Božímu království a spíše vychovává svědomí, než aby působila dojmem neúnosného břemene, vloženého na naše ramena.

Spolu se členy PBK, kteří zde předkládají zralý plod své několikaleté práce, si lze jen přát, aby dokument *Bible a morálka* našel patřičný ohlas v co nejširší veřejnosti, aby přispěl k opravdu plodné diskusi o reflektovaných tématech a napomohl sdělování morální nauky církve co nejvhodnějšími způsoby. Najde i u nás své vnímavé čtenáře a schopné i ochotné popularizátory?